

Andalusdan soltana ýazylan perýatly setirler şu güne köp zady gürrüň berýär

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Andalusdan soltana ýazylan perýatly setirler şu güne köp zady gürrüň berýär ANDALUSDAN SOLTANA ÝAZYLAN PERÝATLY SETIRLER ŞU GÜNE KÖP ZADY GÜRRÜŇ BERÝÄR

«Asgyn düşdük, ýerlerimize girdiler»

[Andalusyň basylyp alynyşynyň şekillendirilişi](#)

Ýatan ýeri ýagty bolmuş professor Azmi Yüksel mugallymymyzyň çeper edebiýata peşgeş beren «Andalus» atly sygyry bar.

Osmanly patyşasy Beýazıt II-ä ýüzlenilip ýazylan bu beýitler şu günki gün başdan geçirýän kösençlikleri we şol musulmanlar bilen bile jöhitleriň başdan geçiren birgiden kösençligi hakda köp zady gürrüň berýär.

Ilki bilen bu barada bilmeýänlere gaýtadan aýdyp geçeliň.

Andalus

1492-nji ýyl we Kastiliýanyň korolewasy Izabella I diýlende, köp kişiniň ýadyna jomartlygy we Hristofor Kolumbyň muşakgatly syýahatyna eden kömegi düşse gerek.

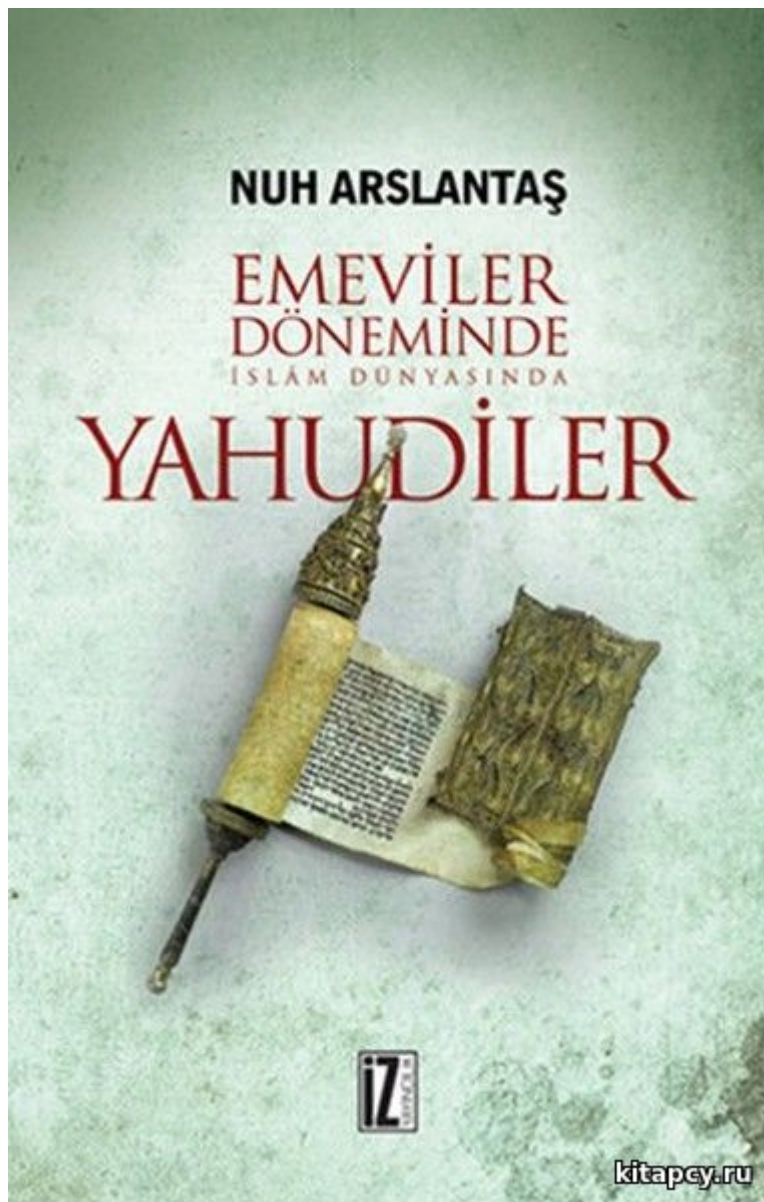
Kolumbyň Angliýa, Wenesiýa, Genuýa köşklerine eden ýüztutmalary ret edilipdir, emma Izabellanyň oňa eden kömekleri arkaly Atlantik okeany aşyp Hindistana barmagy maksat edinen agyr ýolagçylyga başlapdyr.

Kolumb 100 güne çemesi wagt geçenden soň Hindistana barandyryn öýdüp, Amerika yklymynyň üstünden barypdyr, ol häzirki Kubanyň kenarlaryna baryp ýetipdir.

Kolumbyň açyşy Ispaniýany dünýäniň iň uly kolonial ýurduna öwürdi, emma adamzat taryhy taýdan möhüm ähmiýete eýe bu açyş ýerli amerikalylara garşy girişiljek gyrgynçylygyňam başlangyjy boldy.

Ispanlaryň Amerika yklymynda eden gyrgynçylygynyň dünýä taryhynda deňeşdirer ýalysy yokdy, emma ispanlar dünýäniň aňry ujunda diňe millionlarça indeýi gylyçdan geçiribem oňmandy.

Edil şol ýyllar adamzat taryhynyň gören iň ajaýyp medeni imperatorlyklarynyň biri bolan Andalusda ýaşaýan ýüz müňlerçe musulman we jöhit ispanlaryň wagşyçylygyna duçar boldy.

Andalusdaky gyrgynçylyga garşy Hydyr ata bolup ýetişjek we jöhitleri uly gyrgynçykykdan halas etjek ýurdam ýene Osmanly imperiýasy bolupdy.

Gündelik syýasy çekişmeler bilen Ysraýyl döwletiniň warwarlygyny bir ýana goýanyňda, türk halklary bilen jöhitleriň arasynda ýüzlerçe ýyllyk dostlugyň möhüm kesişmeleriniň biri-de Andalusdy.

1492-nji ýylyň 4-nji awgustynda ýüz müňlerçe umytsyz sefarad ýahudysy (jöhit) Osmanly topraklaryna gadam basanda, çaksyz merhemet we myhmansöýerlik bilen garşylanypdy.

Andalusyň basylyp alynmagy

• **Inkwizisiýa we basybalyjylyk**

Ispanlar milli jebislik we täzeden bileleşmek üçin ünslerini Andalusy basyp almaga gönükdiripdiler.

Syýasy taýdan uly Emewi döwletiniň güýjüne baýrynyp gelen andaluslylar az wagtyň içinde bu güýçden mahrum bolupdylar.

Afrikada muwahidler andaluslylara harby kömek ugradanam bolsa, musulmanlaryň içerki çekişmeleri Andalusyň ispanlaryň garşysynda güýçsüz galmagyna sebäp bolupdyr.

Hristianlaryň başlan basybalyjylykly hereketi 1492-nji ýylda Grenada Beni Ahmer emirliginiň ýykylmagy bilen şowuna bolupdyr.

Mekkari Grenadanyň iň soňky we gahrymanlarça goragyndaky şertleri şeýle suratlandyrýar:

«Gyş paslynyň gelmegi bilen aňzakly sowuklar we gazaply gar bilen bilen birlikde şäheriň daşaryk girip-çykyşy doly kesildi. Şäherde iýer ýaly zatlar mazaly azaldy. Şonuň üçin bahalar gymmatlady, ýetde-gütdelik ýetjek derejesine ýetdi. Gabaw döwründe duşman galanyň daşyndaky her tarapy, her garyş ýeri basyp alyp, musulmanlara ekin ekip hasyp ýetişdirmäge mümkinçilik goýmandy. Gün geçdigisaýy şertler ýaramazlaşýardy. Şol wagt 897-nji hijri ýylynyň başlarydy. Duşman musulmanlary aç-suwsuz goýup, uruşsyz boýun egdirme arzuwyndady. Halkyň köpüsi Büşşerat sebitine gaçypdy. Netijede sapar aýy gorende kynçyluk we ýeter-ýetmezçilik iň soňky derejesine ýetipdi».

(Ismail Ýigit – «Syýasy, dini, medeni, sosial yslam taryhy: Andalus. «Gyrnata»-Beni Ahmer döwleti we Demirgazyk Afrika yslam döwletleri»).

Andalus musulmanlary

Bu çöküşlik Ispaniýanyň musulmanlary we jöhit halky üçin ezýetli we hupbatly geçjek günleriň başlanýandygyny aňladýardy.

Bir milliona golaý bigünä jöhit taryhyň gören iň wagşy sudlarynda (inkwizisiýa) sud edilip sürgüne ýollandy, zyndana salyndy, dinini üýygetmäge mejbur edildi ýa-da ölüm jezasyna höküm edildi.

Şol wagt jöhitlere ýöňkelen iň uly aýyplama katolikligi jöhitleşdirme we hristianlary haça çüýlemek adatlarynyň bolandygdy.

Andalusda jöhitler, musulmanlar we hristianlar

Ispaniýada jöhitleriň köküni köwlemegi maksat edinen Kastiliýanyň korolewasy Izabella I äri bilen bile adamzat taryhyna gara tegmil bolup düşen şu permany çykarypdyr:

«Hudaýyň merhemeti bilen ýurdy, ýagny Kastiliýany, Aragony, Leony, Mursiýany, Maýorkany, Sardiniýany, Grenadany, Nawarany dolandyryň biz Ferdinand we Izabella...

Anusimiň (Marranos) perýat-pyganlary bize çenli gelip ýetdi. Olaryň käbirleriniň ýakylmagyny, käbirleriniňem ömürlük tussag edilmegini müwessa bildik... Inkwizisiýanyň işgärleri olaryň şeýtanpisint hereketlerini öwrenip başladylar.

Bular Anusimiň diýenetmezek çemeleşmesi we hristianlygyň talaplaryny berjaý etmegiň esasy jogapkärleriniň jöhitlerdigini bildiler. Jöhitler olara öz ýaşaýyş-durmuş şertlerini, hukuk kadalaryny we ynançlaryny öwredişleri ýaly, orazanyň we dini baýramlarynyň esaslaryny-da öwredýärlermiş.

Şonuň üçinem Ispaniýada jöhitler ýaşadygysaýy olaryň (Anusim) hakyky manyda diniň talaplaryny berjaý edýän hristian bolup bilmejekleri äşgärdir. Şol sebäpli etmişleriniň jezasy has agyrdygyna garamazdan, biz jöhitleriň patyşalygymyzdan çykarylmagyny makul bildik. Hakykatda biz olara mylakatly çemeleşdik. Diňe sürgün jezasyny bermek bilen çäklendik...

1-nji maýdan başlap, iýul aýynyň ahyryna çenli üç aýyň dowamynda jöhitler patyşalygymyzyň ýerlerinden çykyp, başga ýurda gitmeli bolarlar. Biziň bu buýrugymyza uýman, bellenen möhletde ýurtdan çykmadyk jöhitler gabat gelinen ýerde öldüriljekdir ýa-da hristianlaşdyryljakdyr...»

(Nuh Arslantaş «Jöhitler we türkler»).

Jöhitleriň sürgüni

Jem soltan konfliktini we Kypr ekspansiýasy Osmanlynyň Ispaniýada bolup geçýän üýtgeşmelere üns bermegine päsgel berdi.

Osmanly syýasy taýdan goşulmaga ýagdaýy bolmasa-da, ol ýerde bolup geçýän dramatiki wakalara gulagyny dykyp oturmady.

Müňlerçe musulman we jöhitiş Ispaniýa zulmundan gaçyp Osmanly döwletine sygynypdy.

YAHUDİLER VE TÜRKLER

Yahudi Tarihçi Eliyahu Kapsali'nin (1483-1555)
Seder Eliyahu Zuta isimli Kroniği Bağlamında Bir İnceleme

NUH ARSLANTAŞ

kitapyurdu.com

kitapcy.ru

Eliyahu Kapsaliniň aýtmagyna görä, Soltan Beýazit Osmanla sygynan jöhitler hakda şu permany çykarypdyr:

«Türkiýe patyşasy Beýazit ispaniýaly jöhitlere garşy edilen ýamanlygy we olaryň gaçybatalga gözleýändiklerini öwrenip, olara merhemet edip, bütin ýurda jarçylar ýollap, jöhitlere azar bermegi we olary kowmagy gadagan edipdir. Olara hoşamaý çemeleşmegi we ýagşylyk etmegi buýrupdyr. Kim göçegçilere ýamanlyk etse ýa-da olara dynnym ýaly temmi berse, ölüm bilen jezalandyrylar».

Permanyň original nusgasy boýunça elimizde hiç hili subutnama bolmasa-da, jöhitlere garşy haýsydyr bir çendençykmalaryň ýa-

da erbet çemeleşmeleriň taryhy çeşmelerde gabat gelmezligi bosgunlaryň döwletiň hemaýatyna alyndandygy hakdaky pikiri güýçlendirýär.

Osmanly welaýatyna sygynan jöhitlere we musulmanlara ýurdy taşlap gitmäge rugsat berilenem bolsa, 12 ýaşdan kiçi çagalaryny ýanlarynda alyp gitmäge rugsat berilmän, zor bilen hristianlaşdyrylypdyr.

Bu ýagdaý köp adamyň dil ujundan hristian bolan bolup (takiýe), Ispaniýada galmagyna sebäp boldy.

Morisko diýilen gizlin musulmanlar topary uzak wagtlap ömrüni dowam etdirenem bolsa, wagtyň geçmegi bilen taryh arenasyndan çekilipdiler.

Häzir biz Andalusiýa bagryndan syzylýp çykan şol deňsiz-taýsyz sygyry dykgatyňyza ýetireliň:

«Mukaddes, soňsuz we üznüksiz täzelenip duran salamymy, halyflaryň iň gowusynyň belent şahsyna ýollaýaryn.

Kapyrlara masgaraçylyk lybasyny geýdiren şerefli, belent kişä salam bolsun.

Allanyň täsirini giňelden we her künjekde ýeňiş bilen güýçlendiren kimsä salam bolsun.

Topraklarynyň merkezi Stambul bolan Möwlaýa salam. Ol ne ajaýyp şäherdir!

Allanyň soltanlygyny goşunlary we garamagyndaky türkler bilen gurşap alan kişä salam.

Salam Allanyň jümle milletleriň üstündäki hökmürowanlygyny artdyran we mertebesini beýgeldən sizlere bolsun.

Kaza we begzada belent danalardan oňa meňzeýänlere salam bolsun.

Dine hormat goýýanlara, takwa bendelere we sagdyn pikirli geňeşdarlara-da salam bolsun.

Andalusiýa günbatarynda mysapyrçylyk çekmeli bolan gullardan size salam.

Rumlardan emele gelen daşgyn we uç-gyraksyz deňiz olary gurşap aldy.

Uly betbagtçylyga uýran ýesirlerden size salam (Soltanym). Ne uly betbagtçylyk eken-ä ol!

Buýsançly durmuşdan soň çalaran saçlary ýolunan garrylardan size salam.

Öň ýapyk durka kapyrlaryň öňünde zor bilen açylan ýüzlerden size salam.

Zor bilen poplaryň düşegine salynan ar-namysly ýaş gyzlarymyzdan size salam.

Zor bilen doňuz et we haram, porsan etler iýdirilen garrylardan size salam.

Biziň hemmämiz siziň basyp giden yzyňyzy öpüp, hemişe gowulygyňyz üçin doga edýäris.

Alla güýjüňizi we ömrüňizi dowamat-dowam kylsyn, sizi her dürli şumluklardan we kynçylyklardan gorasyn.

Duşmanlaryňyza garşy üstünligiňizi, ýeňişini artdyrsyn. Alla sizi özüniň razy bolan, söýýän ýerine oturtsyn.

Eý jenabymyz, başymyza inen bela-beterler, betbagtçylyk we zelel-zyýanlar zerarly size şikaýat etmeli bolduk.

Hyýanata uçradyk, hristianlaşdyryldyk, dinimiz üýtgedildi. Ezýete sezewar bolduk, her dürli erbetlikleri bize rowa görüldi.

Pygamberimiz Muhammediň (s.a.w) dinini gorap, hristian zibillerine garşy çynymyz bilen göreşdik.

Jihat edenimizde uly kynçylyklara uçradyk: ölüm, ýesirlik, soňra açlyk, gahatçylyk.

Gaýry dinliler çar tarapdan kowçum-kowçum bolup üstümize çozdular.

Atlary we ýaraglary bilen süri-süri bolup misli çekirtgeler mysaly üstümüzizi basdylar.

Muňa garamazdan uzak wagtlap olaryň garşysyna durduk. Olardan kän adamy öldürdik.

Olaryň atlary sagat geçdigisaýy köpeldi, biziň atlarymyz bolsa azaldy.

Ejiz düşenimizde ýerlerimize ýerleşdiler. Biri-biriniň yzyndan şäherlerimizi ele saldylar.

Şäherleriň guş uçsa geçmeýän diwarlaryny weýran edip taşlan uly-uly toplar bilen geldiler.

Gabaw döwründe birnäçe günläp we aýlap azmlylyk we aýgytlylyk bilen çozdualr.

Atlylarymyz we pyýadalarymyz ýok bolanda, bizi halas etmäge gardaşlarymyzdan gelen bolmady.

Azygymyz azalyp, ýagdaýymyz ýaramazlaşyp ugransoň, bize bihaýalyk bilen etjek zatlaryndan gorkup, bialaç boýun egdik. Oglan we gyz çagalarymyz ýesir alynar ýa-da erbet ýagdaýda öldüriler gorkusy bilen boýun egdik.

Owaldan bu ýerlerdäki ylalaşykly ýaşan musulmanlar ýaly ýaşamak üçin (boýun egmeli bolduk).

Namazlarymyzda we azanlarymyzda azat goýuljak we şerigatyň beýleki emirlerinden hiç birini taşlamajak bolup boýun egdik. Bizden deňizi geçip, garşy kenara (Afrika) gitmek islänleriň mal-garalaryny-da alyp, howpsuz ýagdaýda gidip bilmekleri üçin.

Bulardan has beter köp şertlerem bardy. Sany elli bäşe ýetýärdi.

Olaryň patyşalary we kethudalary bize şeýle diýipdi: «Goýan şertleriňize doly, hatda artygy bilen eýeriler».

Bize ylalaşygy we ähtnamany öz içine alýan resminamalary görkezdiler we «Ine, şu meniň size kepilligimdir we borçnamamdyr» diýipdi.

Has öňler «hiç hili basyş bolmazdan ýaşaýşyňyz ýaly mallaryňyzy we öýleriňizi gorap bilersiňiz» diýipdi.

Emma bizi gorajakdyklary hakdaky şertnama uýanymyzda, beren sözlerinde durman, ylalaşyga hyýanat edendikleri ýüze çykdy.

Gözümüzizi boýap baglaşan ylalaşyklara uýulmady. Bize basyş we güýç ulanyp, islemesek-de, hristianlaşdyrdy.

Elimizdäki ähli kitaby ýakdy we olary zir-zibile atdy.

Din kitaplarymyzy ýaňsylap we dil ýetirip oda atdylar.

Ýeke musulmana ne kitap, ne-de ýekelikde okar ýaly Gurhan goýmadylar.

Agzyny bekleýän we namaz okaýan islendik kişini oda atdylar.

Bizden buthanalaryna gitmeýän adamlary pop aýylganç görnüşde jezalandyryýardy.

Ýençýärdi, malyny alýardy, perişan halda zyndana salýardy.

Remezanda gözümüziziň alnynda zol iýip-içip orazalarymyzy boýarlar.

Pygamberimize sögünmegi, ýagşy we ýaman günlerimizde onuň adyny tutmazlygy buýurdylar.

Bizden bir toparyny pygamberimiziň adyny ýat edip durka

bildiler we olara aýylganç görnüşde ezýet çekdirdiler.
Häkimleri we kazylary ýenjip, jerime töledip, tussag edip we mertebelerini basgylap jezalandyrdylar.
Ölen bir bendäniň ýanynda öz dinlerini oňa öwredip biljek din adamy bolmasa, ol hilegärlik bilen jaýlanmaýar.
Ölüp ýatan eşegiň maslygy ýa-da başga bir haýwan ýaly zibile ýa-da başga hapa ýerlere zyňýardylar.
Mundan başga-da birgiden gabahatlyklary we zannyýamanlyk bilen eden işleri bar.
Bizden soraman-etmän, razylygymyz alynman atlarymyz üýtgedildi.
Muhammediň dininiň ýerine adamzadyň iň biderek rum itleriniň dininiň goýulmagy nähili erbet.
Jahyl, gödek, arap däl adamlaryň atlary bilen atlarymyz üýtgedilende nähili erbet bolýar eken.
Her gün irden popyň ýanyna gidýän ogul-gyzlarymyzyň ýagdaýy nähili gynançly.
Olara küpür, buta çokunmak, ýalan-ýaşryk öwredip, hristianlary hiç bir hile bilejn aldamaýarlar.
Arassa we tämiz ýerdigine garamazdan kapyrlaryň zibilhanalary bolmak üçin diwarlar bilen gurşalan metjitlerimize haýp.
Azan ýerine jaňlar asylan minaralara haýp.
Küpür bilen hüýt-gara bolan şu şäherlere we ajaýyplyklara haýp.
Haça çokunýanlaryň galasyna öwrüldiler, çozuş bolanda diňe özleri goranar ýaly etdiler.
Bizi gul etdiler, ne öwez tölegi töläp yzyna alyp boljak ýesir bolduk, ne-de kelemeýi-şahadat getirýän musulman.
Başymyza inenleri gören bolsadyňyz, gözüňizden yaşlar paýrap akardy.
Waý biziň halymyza we başymyza inenlere, bela-beterlere, beybagtçylyga we zary-zelillige.
Eý mertebesini belent hojaýyn, Rebbimiz Allanyň saýlama guly we ýaradanlarynyň iň haýyrlysy Hezreti Muhammediň adyndan senden kömek sorýarys.
Hezreti Muhammediň neberesinden gelyňleriniň we sahanalaryň adyndan... Olar ne ajap sahabalardyr.

Pygamberimiziň agasy Apbasyň we onuň ak saçynyň adyndan, ol ne ajap aklykdyr.

Allany tanaýan, bilýän salyh bendeleriň, keramatly saýlama welileriň adyndan.

Bize we başymyza inenlere göz aýlarsyňyz diýip umyt edýäris. Şeýdip Arşyň Hudaýy bize merhemet nazaryny aýlar.

Sözüňiz diňlener, emriňize uýular, her aýdan sözüňiz doly ýerine ýetiriler.

Hristianlyk barada aýdanda bolsa, onuň düýbi siziň golastyňyzdaky ýerlerdesir. Şol ýerlerden başga ýerlere ýaýrandyr.

Şeýle bolansoň, Allanyň hatyrasyna, eý jenabymyz, bizi beýikligiňiz bilen goraň. Ýa bize maslahat beriň, ýa-da bu ýagdaýa nägilelik bildiriň.

Çünki siz belent, at-abraýly we rüstemsiňiz. Allaha ybadat edýänleri islendik erbetlikden goramaga güýjüňiz bar.

Rimde oturan papadan soraň. Bizi gorag astyna alandan soň nämüçin hyýanat etdiler?

Hiç hili etmişimiz, eden ezýetimiz ýogam bolsa, nämüçin bize ýamanlyk edýärler?

Bizden ýeňilen dindeşleri dinimiziň goragy we ähdine wepaly hökümdarlarymyzyň hemaýaty astynda ýaşap geldiler.

Olary zor bilen dinlerindenem, ýurtlaryndanam çykarmadyk, hyýanatam etmedik, mertebelerini-de basgylamadyk.

Söz berip sözünden dänen adam barada aýdanda bolsa, onuň bu bolşy ähli dini ynançlarda-da gadagan edilen zat.

Ýagdaý patyşalar üçin hasam şeýle. Bu boluş hemme ýerde bikanun bolup, hapa we masgaraçylykly ýagdaýdyr.

Hatyňyz olara baryp gowuşdy, emma şu güne çenli ýeke sözüne-de aldyrys etmediler.

Gaýtam tersine, bize garşy duşmançylyklaryny we ganymlyklaryny artdyrdylar, her hili ýamanlyklary etmekde ýetjek derejelerine yetdiler.

Müsürden gelen topar olar bilen bilen duşuşdy, bulara ýamanlyk edilmedi, at-abraýlary-da peseldilmedi.

Emma olara biziň adymyzdan gürläp, biziň hristianlygy özümüziz isläp, basyş edilmezden kabul edendigimizi aýtdylar.

Özlerine boýun egen mürtedleri getirdiler. Alladan ant bolsun, biz bu şaýatlygy kabul edemzok.

Biz hakda uly-uly ýalan-ýaşryk gepleri aýtdylar.

Emma ölüm we oda ýakylma gorkusy bizi dinimizi üýtgetmäge mejbur etdi, özümüz islemezden olaryň gürleýşi ýaly gürlemeli bolýarys.

Biz şindizem Resuallanyň dinine uýýarys. Elmydama Allany bir saýýarys.

Alladan ant bolsun, biz dinimiziň üýtgedilmegi bilenem, üç hudawy ruh hakda aýdylýanlar bilenem ylalaşamzok.

Dinlerini erbetlige we ezýete uçramazdan kabul edendigimizi aýdýan bolsalar, Wahranyň ýaşaýşylaryna näme bolandygyny sora, olary gahar-gazap bilen, masgaralamak bilen nähili ýesir alyp öldürdiler?

Belefikäniň başyna nämeleriň gelendigini sora, uly betbagtçylykdan soň gylyç bilen kerçeldiler.

Munýafe barada aýdanda bolsa, halky gylyçdan geçirildi. Busra halkyny-da şeýtdiler.

Endereşiň halky-da metjitlerinde ýakyldy. Hemmesi gara kömür boldy.

Eý jenabymyz, ine, size şikaýat edýäris. Bu başymyza gelenleriň barsy hemişe ýeke-ýalňyz galanlygymyzdan bolýar.

Käşgä, ylalaşygy bozmazdan öň söz berişleri ýaly dinimiz we namazymyz bir biziň bilen galsady-da.

Ýa-da hemmämiziň mallarymyzy alyp söýýänlerimizij ýurdy bolan Demirgazyk Afrika gitmegimize idin bersinler.

Ýollanmagymyz başga bir dini ynançda küpür içinde güýçli bolup galanymyzdan has gowudyr.

Belent huzuryňyzdan dilegimiz şudur. Siziň huzuryňyzda ähli mätäçliklerimiz, kösençliklerimiz giderilsin.

Ýene dilegimiz zelil we şum ýagdaýymys sebäpli başymyza inen zatlara we musybatlary soňlandyrmagyňyzdyr.

Hudaýa müňde bir şükür, siz hökümdarlarymyzyň iň gowusysyňyz. Abraýyňyz ähli abraýlaryň, at-owazalaryň üstündedir.

Rebbimizden sagadat we nygmat içre beýik ynsan we soltan bolup uzak ýaşamagyňyzy arzuw edýäris.

Ýurduňyza parahatçylyk, duşmanlara garşy ýeňiş, uly baýlyk we

güýçli leşger arzuw edýäris.

Allanyň salamy we rahmeti hemişe siziň üstüňizde bolsun.

(Professor Azmi Yüksel «Býuletten arhiwi»).

Bu setirler şol sebitde ýaşan musulmanlaryň we jöhitleriň başdan geçiren horluklaryny beýan edýän janly faktdyr.

Belki-de, bu süteme musulmanlar bilen bile duçar bolan jöhitleriň nesilleri şu günki gün edýän wagşyýanalaryndan az-owlak utansalar gerek.

Mehmet MAZLUM ÇELİK.

Sişenbe, 07.11.2023 ý. Taryhy makalalar